

Michał Wojciechowski

"Konkordancja do Biblii Tysiąclecia", Jan Flis, Warszawa 1991 : [recenzja]

Collectanea Theologica 63/2, 207-208

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rozdz. 9 końcowy (G. Dorival) rozważa rolę LXX w formowaniu się chrześcijańskiego kanonu ST, zwracając uwagę na listy ksiąg ST i przekłady starożytne. Podkreśla wahania między szerszą a węższą wersją kanonu (przecenia tu chyba brak cytatów z ksiąg deuterokanonicznych w NT — przecież wielu protokanonicznych też brakuje, zwłaszcza później przełożonych — i zaniedbuje sprawę cytatów u Ojców wcześniejszych).

Jak widać, nie podjęto osobno i w sposób syntetyczny kwestii teologii LXX, ujęcie historyczne i analityczne przeważa. Być może zagadnienie to nie dojrzało jeszcze do ujęcia wprowadzącego. Poza tym materiał zebrany w książce sprzyjając widzeniu LXX jako pierwszorzędnego świadka tekstu ST i jego starożytnego odczytania zdaje się zarazem sugerować, iż mnogość swoistych szczegółów niekoniecznie składa się na całościową, odrębną teologię LXX.

Styl całości jest bardzo zwięzły, starannie wyważono też ilość miejsca poświęconego na poszczególne tematy. Mam tylko wrażenie, że zbyt mało autorowie streszcza przy NT. Mimo charakteru wprowadzącego przytoczono dużą liczbę przykładów szczegółowych z filologii i egzegezy. Są one liczniejsze w drugiej połowie książki, co sprawia wrażenie dysproporcji.

Obfita bibliografia składa się z listy wstępnej oraz z mnóstwa krótkich bibliografii do zagadnień szczegółowych (wskazują one m.in. odpowiednie ustępy z dzieł ogólnych). Książkę zaopatrzone w indeksy: cytatów biblijnych, rzeczowy (zawiera imiona autorów starożytnych) oraz autorów nowożytnych. Spis treści liczy aż 10 stron.

Zwracałem powyżej uwagę na opcje autorów dotyczące główniejszych problemów badań nad LXX. Zawsze jednak starają się oni przedstawić kompletnie i obiektywnie istniejące hipotezy, tak że książka jest i wyczerpująca, i przekonująca w konkluzjach; miejscami każą też one zmodyfikować pewne utarte ujęcia z introdukcji biblijnych.

Z powodzeniem przedstawiono LXX jako tekst zasadniczej wagi dla wszelkich studiów biblijnych, tekst nie tylko pochodny względem hebrajskiego, ale i paralelny. Koresponduje to ze wzrastającym zainteresowaniem biblistów i teologów dla LXX.

Michał Wojciechowski, Warszawa

Ks. Jan FLIS, *Konkordancja do Biblii Tysiąclecia*, Fundacja Misyjna Świeckich, Warszawa 1991, s. 2032.

Polskiej konkordancji do całości PŚ bardzo brakowało. Mieliśmy do dyspozycji jedynie obszerne konkordancje do NT, które opracował ks. K. Grella (do Biblii Tysiąclecia, 1987) i bp K. Romaniuk (do swojego przekładu, 1985), obie w 2 tomach; wydawana przez „Znaki Czasu” *Konkordancja biblijna* była i mało dostępna i pod wieloma względami nieadekwatna. W konsekwencji duszpasterze i studenci nie mieli dogodnego dostępu do cytatów i pojęć, ze ST. Miało to i konsekwencje praktyczne, jako jedna z przyczyn rzadkiego cytowania ST w homiliach i katechezach.

Konkordancja ks. Flisa dzięki swej objętości i dobrej jakości może stać się standardową pomocą biblijną. Zestawia ona całość słownictwa użytego w wyd. 3 Biblii Tysiąclecia. Opiera się więc na wydaniu najczęściej używanym, którego brzmienie przypomina się najłatwiej. W poszczególnych hasłach wykazano wszystkie miejsca, gdzie dane słowo występuje, wraz z krótkimi cytatami. Podano liczbę tych wystąpień. Pominięte zostały jedynie słowa najpospolitsze: spójniki, przyimki i zaimki (zestawione w osobnej liście). Imiona własne też zestawiono osobno, wymieniając przy nich tylko odpowiednie referencje biblijne, bez cytatów. Nie rozróżniano różnych osób o tym samym imieniu. Poza tym w liście głównej sporadycz-

nie łączono w jednym zestawie wyrazy o identycznym znaczeniu (np. dziecko, dziecię).

Cytaty biblijne są krótsze niż we wspomnianych konkordancjach do NT, wystarczają jednak w zupełności do rozpoznania, o co w tekście chodzi. Ta zwięzłość cytatów oraz dobry graficznie, umiejętnie zróżnicowany i bardzo staranny druk czynią poszukiwania dość szybkimi. Praktyczne jest też zamknięcie całości w jednym tomie o formacie tylko trochę większym niż typowe wydanie Biblii Tysiąclecia.

Konkordancja wydaje się wolna od drobnych błędów, skądinąd trapiących tego rodzaju pracochłonne i nużące w przygotowaniu dzieła. Zawdzięczać to należy użyciu komputera przy układaniu konkordancji, co eliminuje błędy literowe przy przepisywaniu, oraz temu, że wydawnictwo zadbało, by zespół korektorów sprawdził cytaty Biblii Tysiąclecia.

Opatrzono też książkę wyczerpującym wprowadzeniem objaśniającym naturę konkordancji i sposoby korzystania z niej (wyszukiwanie cytatów, teksty paralelne, użycie pojęć teologicznych w różnych tekstach). Krótką przedmowę napisał o. Hugolin Langkammer, recenzent dzieła.

Braki są typu drobniejszego. Nie ma zapisu ksiąg biblijnych ze skrótami, a tymczasem przydałby się on części użytkowników mniej z Biblią obznajomionych (np. redaktorzy). Gdy słowa Bóg, Pan, itd. znajdują się w części głównej, imię Boże Jahwe trafiło do zestawu imion własnych, gdzie nie ma cytatów. Notabene, skoro nasze przekłady biblijne nie stosują, jak zachodnie, oddawania imienia Jahwe majuskułą (PAN zamiast Pan), byłoby może celowe zaznaczać w haśle „Pan”, gdzie słowo to odpowiada imieniu Jahwe. Przy NT większa jeszcze niekonsekwencja: Mesjasz jest w części głównej, Chrystus wśród imion własnych! Wydaje się, że pewne imiona teologicznie ważkie powinny być jednak przedstawione z zestawem cytatów, nie z samymi referencjami (Jezus, Izrael...). Drobniejszy przykład z tej serii: jest wśród imion własnych „Izrael-Odstępca”, odpowiednich referencji brak pod „Odstępca”. Może w przyszłych wydaniach da się coś ulepszyć?

Na skrzydełku obwoluty wydawnictwo zapowiada nowe pozycje: NT grecko-polski (z przekładem interlinearnym i objaśnieniem gramatycznym do każdego słowa), słownik grecko-polski do NT i synopsę opartą na przekładzie interlinearnym. Konkordancja ks. Flisa jest pierwszą książką wydaną przez Fundację Misyjną Świeckich. Jej plany wydawnicze wskazują, że chce się ona skupić na pozycjach o wartości szczególnie trwałej, nie ustępując wydawnictwom uniwersyteckim, a specjalizując się w dziedzinie PŚ. Warto tu podkreślić, że jest to oddolna inicjatywa grupy katolików świeckich.

Michał Wojciechowski, Warszawa